

NÅR IDRETTSLAG OG SKOLER SKAPER AKTIVITET SAMMEN

*En overordnet beskrivelse og evaluering av
«Aktive Lokalsamfunn» i Drammen 2014-2024*

«Kortformsrapport»

Yngve Carlsson - 2025

Drammen Idrettsråd og Drammen kommune

Innledning

Aktive Lokalsamfunn er et program som startet i Drammen i 2014 med en målsetting om å fremme mestring av fysiske aktiviteter og skape en grunnleggende aktivitetsglede i barnealder, for i neste omgang å videreutvikle dette i ungdomsalder slik at det deretter tas med videre inn voksenlivet i form av en aktiv identitet og livslang bevegelsesglede. Et kjennetegn ved programmet er at ansatte og lønnede fagpersoner fra hvert av de store fleridrettslagene i kommunen fungerer som aktivitetsledere for kommunedelens barn og unge – i skoletiden, etter skoletid og i feriene. Aktivitetene drives i et nært samarbeid med kommunens grunnskoler og flere barnehager. De organiseres og finansieres utenfor den tradisjonelle og medlemsbaserte idretten.

Aktive Lokalsamfunn representerer en av de største lokale folkehelsesatsinger i Norge. Den omfatter alle de 11 kommunedelene i Drammen, de 10 største fleridrettslagene og tre mindre (i Svelvik) – og nesten alle kommunens 22 barneskoler og 10 ungdomsskoler. Det drives for tiden et 60-talls ulike aktiviteter i kommunen innenfor Aktive Lokalsamfunn. Innsatsen målt i penger beløp seg til ca. 16 millioner kroner i 2024.

Denne «kortforms-rapporten» bygger på en omfangsrik rapport på 110 sider som inneholder en mer detaljert beskrivelse av det arbeidet som er gjennomført i Drammen gjennom de 10 siste årene. Denne «kortforms-rapporten» er beregnet på de som ikke vil lese en detaljert rapport fra side til side, men som allikevel ønsker å vite mer om hva Aktive Lokalsamfunn er - og hva programmet har ført til.

For å unngå unødige misforståelser: Dette er ikke en evaluering av hvilke effekter et program som Aktive Lokalsamfunn gir i form av helse, mestring eller idrettsdeltakelse blant barn og unge i Drammen. Det er simpelthen ikke mulig. Da måtte det ha vært planlagt/designet og finansiert da programmet startet i 2014. Slikt må evt. forskningsrådsfinansieres eller inkluderes i pågående forskningsaktivitet ved universiteter eller høyskoler.

Svært mye av den samfunnsvitenskapelige forskningen på folkehelseområdet dreier seg for øvrig om implementeringsforskning – og ikke forskning på langsiktige effekter av aktiviteter og tiltak. Det gode er at vi egentlig vet mye om hva som virker – særlig når det gjelder fysiske aktiviteter og betydningen av sosiale fellesskap. Den store utfordringen i folkehelsearbeidet er hvordan en skal samhandle, organisere og finansiere arbeidet. Hvordan skal vi få aktivitetene «opp å stå» og bli bærekraftige over tid? Hvordan skal vi kunne skape de aktiviteter og tiltak som med stor sannsynlighet vil kunne gi de forventede effektene?

Evalueringen søker å svare på følgende spørsmål:

- Har Drammen kommune klart å gjennomføre et bystyrevedtak fra 2014 om «en times daglig fysisk aktivitet i skolen»?
- Har idrettslagene sammen med skoler og barnehager klart å etablere og drive aktiviteter som vil kunne fremme bevegelsesglede, mestring og fellesskap?
- Hvordan er arbeidet samskapt, organisert og finansiert? Hvilken rolle spiller idrettslagene, skolene, kommunen for øvrig, statlige støtteordninger og allmenntilretteleggelse?

Forhistorien 2001-2014: Idrettens storbyprogram/inkludering i idrettslag, il@skolen og etablering av idrettsfritidsordninger:

Aktive Lokalsamfunn bygger på Idrettens Storbyprogram fra 2001-2004 som i 2005 ble konvertert til det nasjonale programmet «Inkludering i idrettslag». Her var målsettingen å trekke barn og unge med minoritetsbakgrunn og fra andre utsatte grupper inn i medlemsbasert aktivitet.

Storbyprogrammet hvor Drammen var en av seks deltagende storbyer, ble avgrenset til barneskolene Fjell, Brandenga og Danvik - og hhv. Galterud og Strømsø ungdomsskoler – dvs. områder med en stor flerkulturell befolkning. Idrettslag i disse skolekretsene ble invitert inn for å organisere og drive fysisk aktivitet på eller ved skolene etter skoletid, inklusive aktiviteter på SFO, og aktiviteter i ferier. Aktivitetene ble organisert og finansiert gjennom en «bestiller-utførermodell» hvor Drammen kommune og Idrettens storbyarbeid bestilte og betalte for aktiviteter utført av lokale idrettslag. En forutsetning for at instruktører fra idrettslagene skulle bidra inn i skolene, var at det skulle være kontinuitet blant instruktørene. Å organisere dette som en kortvarig og ulønnet dugnad som ble delt på flere dugnadsarbeidere etter tur, var uaktuelt. Løsningen ble at idrettslagene stilte med lønnet personale som var deltidsansatt i idrettslaget. De fleste hadde en pedagogisk utdanning i tillegg til mye idrettserfaring. Idrettens storbyprogram støttet således opp under en begynnende profesjonalisering av idretten – på leder og instruktørnivå.

Evalueringsrapporten fra Storbyprogrammet viste at av de seks storbyene i programmet, var Drammen den som gikk lengst i å utvikle samspillet mellom idrett og skole¹⁾.

Et program som ble gjennomført i flere andre kommuner i Buskerud samtidig med Storbyprogrammet, var il@skolen – dvs. idrettslaget på skolen. I dette programmet ble idrettslag invitert inn for å drive fysisk aktivitet i selve skoletiden. Programmet ble evaluert av en forskergruppe fra Norges idrettshøgskole²⁾. Evalueringen understreket bl.a. at hvis en skal få med de elevene som ellers er inaktive, må aktivitetene være så lite fysisk krevende at de ikke krever dusjing og de må være teknisk enkle å gjennomføre. Il@skolen viste også at de lokale idrettslagene i liten grad stilte med frivillig og ulønnet innsats. «Idrettslaget på skolen» ble idrettslagets ansatte koordinator på skolen. Etter at prosjektmidlene ble borte, viste det seg vanskelig å få skolene/kommunene å prioritere midler til arbeidet slik at satsingen ebbet ut.

Når seks idrettslag i Drammen i årene fra 2007 og framover etablerte egne idrettsfritidsordninger som et alternativ eller supplement til de kommunale SFO'ene, førte det til at disse idrettslagene kunne ansette fagpersoner med høy idretts- eller aktivitetsfaglig kompetanse. Disse fagpersonene kom til å spille en viktig rolle da samspillet mellom skoler og idrettslag ble utviklet utover på 2010-tallet.

Bystyrevedtaket i 2014 om en times daglig fysisk aktivitet i skolen og oppfølging av det gjennom Aktive Lokalsamfunn

I perioden fra 2010 og framover ble Buskerud idrettskrets en engasjert pådriver for mer fysisk aktivitet i skolen. Dette engasjementet ble gjengjeldt både hos nøkkelpersoner i skoleadministrasjon og i det politiske miljø i Drammen, og førte til et vedtak i bystyret i 2014 om at alle elever i Drammensskolen skulle ha en times daglig fysisk aktivitet i skoletiden. Vedtaket var banebrytende i Norge og fikk mye oppmerksomhet. Drammen ble en inspirasjonskilde og modell for et lignende vedtak i Stortinget høsten 2017 om at alle barn i Norge skulle ha en times daglig fysisk aktivitet i skolen.

For å iverksette dette bystyreveredtaket inviterte Buskerud idrettskrets og Drammen idrettsråd ledere fra kommunens

1) Carlsson, Y og Haaland, T. (2004): Barn og unge som står utenfor – aktivisering gjennom idrett. NIBR-rapport 2004:11

2) Säfvenbom, R., Gjerskaug, A og Moland Larsen, S. A., (2003). Il@skolen 2002/2003: En evaluering av effekt og prosess. Norges idrettshøgskole: Senter for oppdragsforskning og kunnskapsbaserte tjenester

store fleridrettslag, skoleadministrasjon og ledere fra ungdoms- og barneskolene til en samling på «danskebåten» i desember 2014. Problemstillingen var: Hvordan kan skoler og idrettslag samarbeide for å gjennomføre dette vedtaket?

I etterkant av dette båtseminaret ble det inngått 16 intensjonsavtaler mellom idrettslag og skoler om lokalt samarbeid om et stort mangfold av aktiviteter for barn og unge. Arbeidet fikk noe senere betegnelsen *Aktive Lokalsamfunn* - som ble definert som et bredt og universelt arbeid som dreier seg om å aktivisere barn og unge i og utenfor skoletiden – og om å utvikle aktive borgere generelt. Perspektivet ble langsiktig, universelt og folkehelseaktig.

Aktive Lokalsamfunn er inspirert av begrepet «physical literacy» - som handler om bevegelsesglede, om mestring av ulike aktiviteter og bevegelsesformer, om kunnskap om hvordan og hvorfor vi bør bevege oss. Det dreier seg om å utvikle en aktiv identitet basert på gode grunnleggende ferdigheter som en kan ta med seg gjennom hele livet. Slik sett trenger ikke frafallet eller bortvalget av organisert idrett i ungdomsårene å være så problematisk - forutsatt at en kan ta med seg ferdigheter og aktivitetsglede inn i voksenlivet.

En beskrivende og prosessorientert summativ evaluering

Aktive Lokalsamfunn dreier seg om å gjennomføre et ambisiøst vedtak om en times daglig fysisk aktivitet i skolen, og det dreier seg om samspill mellom to så viktige oppvekstarenaer som skole og idrett. Dette tilsier at programmet burde ha vært grundig evaluert gjennom en ekstern forskningsinnsats. Slik har det ikke vært, og dette ville uansett ha vært kostnadskrevende og klart overskredet hva en enkeltkommune normalt vil finansiere. Det er derfor i dette tilfellet valgt en lite kostnadskrevende evalueringsform som er en mellomting mellom en intern egevaluering og en ekstern forskerevaluering – som totalt sett bør være «god nok» for å gi et troverdig bilde av satsingen og hva som har kommet ut av den. Evalueringen er summativ – dvs. den gjennomføres etter at arbeidet har vært i gang i ca. 10 år.

All informasjon som gjelder deltakelse i de ulike aktiviteter, alle tall som gjelder finansiering og økonomi, er slike som kommer direkte fra idrettslag, skoler og fra Drammen idrettsråd – på samme måte som hvis dette hadde vært en ren egevalueringsrapport. Rapporten er beskrivende og kanskje ikke like analytisk som hvis det hadde vært en ren ekstern forskningsbasert evaluering. På den annen side ligger det mye analyse i beskrivelsene av prosesser og samhandling mellom kommunen sentralt, lokale skoler og idrettslag – og hvordan dette har utviklet seg over tid. Det er sosiolog Yngve Carlsson som har stått for analysen og den skriftlige rapporten. Den viktigste metoden for innhenting av data har vært et fokusgruppemøte på ca. 4 timer i hver av de 11 kommunedelene – med sentrale aktører fra kommunedelens idrettslag og skoler som deltakere. I tillegg kommer sju informantintervjuer med nøkkelpersoner i Drammen kommune og fra den organisert idretten, samt en gjennomgang av mye skriftlige materiale – rapporter, saksframlegg til politisk utvalg, stortingsdokumenter og artikler fra lokale og nasjonale medier.

Klarte Drammen kommune å gjennomføre bystyrevedtaket fra 2014 om «en times daglig fysisk aktivitet i skolen»?

Bystyrevedtaket fra 2014 representerte bunnplanken i Aktive Lokalsamfunn. Forankret i dette vedtaket ble Drammensmodellen for fysisk aktivitet i skolen utviklet av en engasjert skoleadministrasjon. Modellen hadde følgende elementer:

Kroppsøving: 2 timer pr. uke

Fysak: Fysisk aktivitet på mellomtrinnet. 1 time pr. uke

Fysisk aktiv læring som pedagogisk virkemiddel. 2-3 timer pr. uke

Kroppsøvingsdelen var egentlig uproblematisk å gjennomføre. Dette var allerede gjennomført i og med at dette var og er et obligatorisk skolefag med egen læreplan og kompetansemål.

Fysak på mellomtrinnet hadde vært en del av grunnskoleopplæringen i fem år da bystyrevedtaket i Drammen ble fattet. Fysak er ikke et ordinært fag med kompetansemål og det er heller ikke et krav om å bruke undervisningspersonale i aktivitetene. Denne evalueringen viser at gjennom å anvende aktivitetsledere/ idrettspedagoger fra idrettslagene, har en fått bedre kvalitet på aktivitetene og større variasjon i aktiviteter uten at dette representerer særlig økte kostnader for skolene.

Fysisk aktiv læring dreier seg om at en i ordinære fag bruker fysisk aktivitet som et pedagogisk virkemiddel. I og med at både kroppsøving og fysak på mellomtrinnet allerede eksisterte som fag/aktiviteter, ville en oppnåelse av målet om en times fysisk aktivitet pr. dag i stor grad avhenge av at man klarte å legge fysiske aktiviteter inn i ordinære fag tilsvarende 3 timer pr. uke på ungdomsskolen og for småskolen, og 2 timer pr. uke for mellomtrinnet. Basert på en evaluering Agenda Kaupang gjorde av «Læringsløp Drammen» i 2019, sammenholdt med informantopplysninger som er gitt i denne evalueringen, er en rimelig konklusjon at så mye fysisk aktiv læring er det kun et mindretall av lærerne som har fått til – og det har vært vanskeligst å få til i ungdomsskolen.

Vedtaket i Drammen var en modell og inspirasjon for et lignende Stortingsvedtak i 2017 – hvor Stortinget med en stemmes overvekt ba regjeringen fremme enn sak om å innføre en times daglig fysisk aktivitet i skolene nasjonalt. Pådriver for vedtaket var hhv. Arbeiderpartiet og Senterpartiet – den gang i opposisjon.

Vedtakene både i Drammen bystyre og i Stortinget møtte motstand fra de som skulle gjennomføre dem – fra lærerne og deres organisasjoner. Vedtakene kom i konflikt med lærernes ansvar og faglige skjønn når det gjelder hvilke virkemidler som skal brukes i undervisningen, og det kom også i konflikt med viktige prinsipper om dette som Stortinget hadde vedtatt. Regjeringen Solberg unnlot derfor å følge vedtaket opp – med lærernes metodefrihet som sentral begrunnelse. Siden det var AP og Sp som fikk dette vedtaket gjennom i Stortinget i 2017 den gang partiene var i opposisjon, var det mange som forventet at vedtaket ville bli gjennomført da de kom i regjeringen fra høsten 2021. Men regjeringen Støre har også unnlatt å følge vedtaket opp – med lærernes metodefrihet som begrunnelse.

Vedtaket fra 2014 i Drammen gjelder for øvrig heller ikke lenger. Det ble ikke videreført inn i den nye kommunen fra 2020 etter at «gamle Drammen kommune» ble slått sammen med kommunene Nedre Eiker og Svelvik. Nå er det andre planer, nye vedtak – og nye utfordringer - som gjelder. Fra Drammen kommune uttrykkes det nå i forbindelse med Temaplan for oppvekst og læringsløp 2024-2030 det samme som både den nåværende og forrige regjering.

«Drammen kommune skal ledes med tillit. Profesjonsfelleskapene skal, basert på forskning og profesjonelt skjønn, ha metodefrihet og metodeansvar når disse tiltakene skal inngå i arbeidet med barn og unge.»

Konklusjon: Drammen kommune lyktes ikke med å gjennomføre en times daglig fysisk aktivitet i skolen. Et Stortingsvedtak om det samme ble heller ikke gjennomført.

Har idrettslagene sammen med skoler og barnehager klart å etablere og drive aktiviteter som vil kunne fremme bevegelsesglede, mestring og fellesskap?

Det korte svaret på dette er: Ja, dette har en lykkes med. Idrettslag og skoler, og i noen grad barnehager, har samskapt («co-created»), men også drevet («co-produced») et stort antall aktiviteter over lang tid.

Nettopp det at aktivitetene er samskapt lokalt i kommunedelene og ikke styrt gjennom et politisk kommunestyrevedtak, har ført til at aktivitetene er tilpasset lokale behov, ressurser og engasjement hos nøkkelaktører i lokale idrettslag og skoler. Gjennom de mer enn ti-årene Aktive Lokalsamfunn har eksistert, har

idrettslag som Drammen Ballklubb og Konnerud IL i et nært samspill med «sine» lokale skoler gått foran. Og så har andre idrettslag og skoler kommet etter og delvis gjort det samme – og delvis gjort noe annerledes tilpasset lokalt engasjement og ressurser.

En ulempe med såpass tydelige foregangsklubber som Drammen Ballklubb og Konnerud IL er at de kan få mye ekstra medvind i kraft av å være først – både i form av prosjektmidler og positiv oppmerksomhet («Hawthorne-effekt»). De kan stille seg i solen og skygge for de andre – og således vanskeliggjøre spredning av gode konsepter og erfaringer. Dette synes ikke å ha vært tilfelle i Drammen.

Et av de viktigste kjennetegnene ved Aktive Lokalsamfunn er hvordan gode løsninger har blitt spredd fra et sted i Drammen til et annet – og hvor det deretter blir «nytt hos oss». Denne spredningen av gode løsninger og aktiviteter har sammenheng med hvordan idrettslag og skoler er koblet sammen på felles læringsarenaer. Skolene har sine rektormøter, idrettsråd og idrettskrets har sine samlinger for idrettslag – og i Drammen har en i tillegg de årlige «I samme båt-seminarene» hvor både skoleledere og idrettsledere møtes. Utover dette roterer skoleledere mye mellom skolene slik at de har tatt med seg kunnskap og erfaringer om programmet fra en skole og en kommunedel til en annen.

Ved inngangen til 2025 drives det nå et 60-talls aktiviteter/tiltak innen rammen av Aktive Lokalsamfunn i de 11 kommunedelene. Hvor gode disse er hver for seg er umulig å vite. Da måtte en evt. ha evaluert dem hver for seg. På samme måte som en fritidsklubb kan være veldig god når den er god, og veldig dårlig når den er dårlig³⁾ (Bld 2009:46), kan en åpen hall, åpent klubbhus, en ferieaktivitet eller et valgfag som «innsats for andre» – være både gode og dårlige.

Det som skal bidra til å sikre kvalitet i både kommunale tjenester og denne type aktiviteter, er at de som har ansvar for aktivitetene har riktig kompetanse, og at de øvrige rammebetingelser er til stede for å aktivitetene skal fungere som forutsatt.

Oversikt over aktiviteter og tiltak som gjennomføres innen rammen av Aktive lokalsamfunn i 11 kommunedeler primo 2025

Hvis vi ser på de tre øverste aktivitetene i oversikten; fysak på mellomtrinnet, valgfag (aktivetslederopplæring) på ungdomsskolen og motorisk trening for barnehagebarn/småskolebarn, er fellesnevner at aktivitetene er gjennomført av aktivetsledere/idrettspedagoger fra idrettslagene med en særlig kompetanse på dette.

³⁾ Barne- og likestillingsdepartementet 2009: Ungdoms fritidsmiljø/Ungdom, demokratisk deltakelse og innflytelse. Utredning fra ekspertgruppe nedsatt i januar 2008.

Går vi videre i oversikten og ser på de to neste aktivitetene – åpen hall og åpent klubbhus - som er typiske fritidsaktiviteter, varierer disse langs flere dimensjoner; hvilken aldersgruppe som er målgruppe, hvor ofte aktivitetene arrangeres, om de arrangeres på hverdager og/eller i helger, åpningstider, hvilke og hvor mange voksenpersoner som er til stede og hvilken rolle de har. De varierer i innhold og i kvalitet.

Felles for de sju åpne hallene er at det dreier seg om lavterskelaktiviteter som ikke krever medlemskap i idrettslaget. Mange av aktivitetene er sjøloorganiserte, og det er rom for stillesittende sosialt fellesskap. Slik sett har en åpen hall en del til felles med fritidsklubber. Enda større likhet med fritidsklubber har de tre åpne klubbhusene – hhv. på Konnerud, Solbergelva og Øren. Her dominerer rolige aktiviteter med lav deltakelsesterskel og hvor det er gode muligheter for kun «å henge» og være sosiale.

Gjennom Aktive Lokalsamfunn driver fem av idrettslagene ferieaktiviteter i hhv. sommer, høst og påskeferie, mens seks idrettslag kun driver i sommerferien.

E-sport som en ny medlemsbasert idrettsaktivitet

Dataspill/gaming er i dag den aktivitet som drives av flest norske ungdommer – ca. 90 prosent. E-sport dreier seg om å formalisere dette i form av regelstyrte og prestasjonsbaserte konkurranser. E-sport dreier seg lite om fysisk aktivitet, men om utvikling av helt andre ferdigheter – som også stimulerer mestringsglede, kommunikasjon, samarbeid og sosialt fellesskap. På den annen side trenger ikke e-sport kun være fysisk passivt. Flere idrettslag har f.eks. lagt inn fysisk aktivitet som en del av e-sport-treningen.

Utbredelse av e-sport som en breddeaktivitet blant idrettslagene i Drammen og i landet for øvrig, har en klar kobling til Aktive Lokalsamfunn. Idrettslag som Drammens Ballklubb og Konnerud IL har vært foregangsklubber – og så har flere av de andre klubbene i Aktive Lokalsamfunn kommet etter. Sparebankstiftelsen DNB har spilt en helt sentral rolle i å finansiere både utstyr og organisasjons- og mobiliseringsarbeidet for å utbre e-sport som en idrettsaktivitet.

Drammens Ballklubb og Øren skole har i tillegg anvendt e-sport for å utvikle samspill, kommunikasjon og gode digitale holdninger hos elevene og koblet det til læreplanen LK20. Det dreier seg om innovasjon – hvor både skole og idrettslag går langt utenfor hva vanlige skoler og idrettslag gjør – og som potensielt bør ha stor overføringsverdi.

«Utsatte grupper»: Inkludering i universelle tiltak – i stedet for særtiltak

Hvis vi ser på de fritidsaktiviteter idrettslagene har vært involvert i, dreier dette seg om aktiviteter med lav svetteterskel som de fleste kan være med på uavhengig av ferdigheter slik evalueringen av il@skolen i 2003 anbefalte.

Aktivitetene er – med unntak av e-sport - organisert utenfor idrettslagenes medlemskap. Alle aktivitetene – også e-sport - er universelle og retter seg mot «alle barn og unge». Både skoleledere og fagpersoner fra idretten understreker allikevel at arenaene gir gode muligheter for innsatser overfor grupper med særlige behov, men uten at det opprettes egne aktiviteter for disse som kan bidra til en stigmatisering av deltakerne. Da må aktivitetene være så attraktive at de tiltrekker seg den store målgruppen «vanlig barn og unge». Ellers blir det ikke noe større fellesskap å inkludere de «utsatte» barna i.

Åpent klubbhus med rolige inne-aktiviteter oppgis å være attraktive for barn innen autismespekteret som ikke orker kraftig lys og lyd i en åpen hall.

I Solbergelva har en anvendt idrettslagets klubbhus som arena for elever med angst for å gå på skolen. Klubbhuset kan oppleves som noe positivt for elever som har gode opplevelser derfra fra tidligere slik at det kan egne seg som en god tilbakeføringsarena til skolen.

Siden et stort flertall av dagens ungdommer driver med gaming, er e-sport en universell aktivitet som er attraktiv for de fleste. Samtidig er dette en aktivitet som gir ungdom med alt fra fysiske funksjonshemninger, grovmotorisk klossethet til vansker med å lese kroppsspråk, en anledning til å lykkes i en idrettsaktivitet og bli del av et større fellesskap. Og aktiviteten synes også å fungere for å få skolevegrere til å starte uka med e-sport på mandag

slik som i «Ballklubbhuset» – noe som har gjort dem mer motiverte til å gå over til den nærliggende Øren skole etterpå.

Dette samarbeidet mellom skole og idrettslag i hhv. Solbergelva og Øren om skolevegrere, viser noe av potensialet for innovasjon når idrettslag og skoler over tid utvikler et tillitsfullt samspill.

Hvordan er arbeidet samskapt, organisert og finansiert? Hvilken rolle spiller idrettslag, skoler, kommunen forøvrig, statlige støtteordninger og allmenntilgitt stiftelser?

Aktive Lokalsamfunn og de mange lokale aktivitetene er samskapt. En rekke aktører har bidratt med kunnskap, penger, anlegg og utstyr som har blitt koblet sammen til konkrete aktiviteter og tiltak og som deretter har blitt drevet over tid.

Sammenfall mellom skolekretser og de store fleridrettslagenes rekrutteringsområde

Noe som utvilsomt har fremmet kobling av engasjement, kunnskap og ressurser mellom lokale idrettslag og skolene, har vært hvordan skolekretsene og de store fleridrettslagenes virkeområder i Drammen overlapper. Hver kommunedel – med et unntak – har sin egen ungdomsskole som omfatter fra en til tre barneskoler, og hver kommunedel har hvert sitt store fleridrettslag som driver med fotball, håndball og noen også ski og bandy. Idrettslagenes rekrutteringsområder er med et par mindre unntak definert av skolekrets, og det er således ganske innlysende hvilke idrettslag og hvilke skoler som sammen kan utvikle aktiviteter i et program som Aktive Lokalsamfunn.

En konsekvens av dette mønsteret er et betydelig overlapp mellom skoler, idrettslagenes klubbhus og andre arenaer for aktivitet. Det er stort sett etablert en idrettshall i hver kommunedel – de fleste i nær tilknytning til skoler og/eller ballflater. Idrettshallene gir muligheter for aktiviteter i skoletiden, men også for «åpen hall»-aktiviteter på tider hvor de ikke er opptatt av organisert idrettsaktivitet. Denne nærheten mellom skoler, ballflater/hall og i flere tilfeller klubbhus - har gitt gode betingelser for å utvikle aktiviteter gjennom et program som Aktive Lokalsamfunn.

Store fleridrettslag med ansatte daglig ledere som har «co-created» med hjelp fra idrettsråd og idrettskrets

De kommunedelsbaserte idrettslagene i Drammen er så store at flere av dem hadde lønnede daglige ledere da Aktive Lokalsamfunn startet som program i 2014. De som ikke hadde det, fikk muligheter til å ansette en daglig leder i de påfølgende år – i noen grad delfinansiert gjennom midler fra Aktive Lokalsamfunn. Idrettslagene har således hatt en lederrolle med mandat til å opptre på vegne av idrettslaget i møte med eksterne aktører. Som heltidsansatte har de hatt tid til å kommunisere på dagtid med en rektor og barnehagestyrer nær dem. De har hatt gode muligheter for å delta på tidkrevende arenaer for formidling av kunnskap, erfaringer og diskusjon av løsninger – som to dagers seminarer «I samme båt». Og de utviklet en søkerkompetanse som kunne brukes for å hente inn friske midler fra lokale og nasjonale stiftelser, BUF-etat og andre offentlige støtteordninger. De daglige lederne har spilt en nøkkelrolle i å samskape (co-create) aktiviteter i betydningen «få dem opp og stå».

Utover dette har Drammen idrettsråd helt siden 2014 hatt en «programleder» på heltid som har koblet sammen nøkkelaktører fra idrettslag, idrettskrets, skoler, kommuneforvaltning og lokalpolitikk – og som har spilt en nøkkelrolle som en «spider in the web». En tilsvarende rolle har en rådgiver i Viken idrettskrets med arbeidsplass i samme lokaler som Drammen Idrettsråd. Vedkommende har vært en sentral kobler til forskning og forskningsmiljøer og til Sparebankstiftelsen DNB.

Høykompetente ansatte aktivitetsledere i idrettslagene som har «co-produced»

Mens de daglige lederne har samskapt, har ansatte og lønnede instruktører/aktivitetsledere i idrettslagene produsert (co-produced) aktiviteter i nært samspill med skolene.

Fra Drammen kommune og skolenes side har det helt siden Idrettens Storbyprogram for over 20 år siden, vært en forutsetning at innsats fra idrettslagene i skolen må være kompetent og stabil. Dette har i praksis utelukket frivillig dugnadsinnsats.

Forutsetningen om stabilitet i bidraget fra idrettslaget inn i skolen, har vært enkelt å løse gjennom ansettelse i idrettslaget. Den andre forutsetningen – at idrettslaget kan bidra inn i skolene med en komplementær kompetanse til det skolene selv har, har også vært enkel å møte. Norsk idrett – og idrettslagene i Drammen - har i dag en stor tilgang på høyt idretts- og aktivitetsfaglig utdannede med en aktivitetskompetanse som mange skoler mangler.

Aktive Lokalsamfunn i Drammen har blitt utviklet samtidig med en tilnærmet eksplosjon i idrettsutdanninger på bachelor og masternivå i Norge. Det store antallet ferdig utdannede som årlig kommer fra hhv. 25 bachelorstudier og 20 masterstudier i idrettsfag, har ført til at en rekke høyt utdannede og motiverte er ute i markedet for å få en jobb som er relevant for utdanningen. I tillegg kommer pedagoger, psykologer og folkehelseutdannede. Idrettslagene i Drammen har kunnet velge og vrake i gode kandidater til stillinger som aktivitetsledere. Så og si alle har en bakgrunn fra idretten og har således et engasjement for idrett og aktivitet som de har bygget en profesjonell utdanning på.

Aktive Lokalsamfunn – et eget «spor» på siden av det medlemsbaserte idrettslaget

Det er mye som tyder på at i de idrettslagene som har gått i front når det gjelder å ta et større samfunnsansvar, har dette vært forankret i klubbens styrende organer og kanskje også blant medlemmene i klubbene.

Men det er slett ikke sikkert at et slikt bredt samfunnsengasjement har forutsatt noen større kulturendring i de andre klubbene – de som har kommet etter frontløperne. Dette fordi Aktive Lokalsamfunn har blitt finansiert med eksterne midler hvor de som har jobbet med dette har fått sitt mandat gjennom innvilgede søknader og inngåtte avtaler. Den viktigste innsatsfaktoren – lønn til aktivitetsledere – har kommet gjennom disse avtalene og søknadene. Styrene i idrettslagene har ikke trengt å bry seg så mye om det – så lenge arbeidet ikke har forutsatt økonomiske bidrag eller frivillig innsats fra idrettslaget. Arbeidet med Aktive Lokalsamfunn har på et vis skjedd på utsiden av den ordinære klubbdriften – på et eget spor hvor en ikke kommer i særlig inngrep med foreningens medlemmer og kanskje ikke en gang med hovedstyret utover litt rituelle orienteringer om «hvordan det går».

Gjennom programperioden er det utviklet og spredd en samarbeidsmodell mellom idrettslag, skoler og evt. andre organisasjoner i kommunedelen med et eget navn og logo; «Ekte kjærlighet på Gulsbogen», «Sammen om Ælva», «Aktiv på Åssia», «Sammen i Svelvik», «MIF for alle» - og «Vi heier på deg» i Skiold. Dette signaliserer at aktivitetene drives utenfor den medlemsbaserte idretten. Ressursene for å drive de universelle aktiviteter utenfor medlemskapet kommer fra eksterne kilder – og forutsetter altså ikke at idrettslagene skal bidra med frivillig/ulønnet innsats for å drive aktivitetene. Disse samarbeidsmodellene er ikke formelle organisasjoner med eget organisasjonsnummer og en selvstendig økonomi. Fagpersonene er ansatt i idrettslagene.

Hvor er den frivillige og ulønnede innsatsen?

Svaret på dette er at den frivillige og ulønnede innsats først og fremst finnes innen idrettslagenes ordinære virksomhet – gjennom at særlig foresatte er trenere/ lagledere og at de bidrar inn i verv idrettslagenes avdelinger og hovedstyre. Det er noen unntak: Åpen hall i Mjøndalen og Åpent klubbhus i Solbergelva drives med betydelig innsats fra idrettslagenes pensjonister.

Den viktigste mobiliseringen som ikke forutsetter lønn, er involvering av elever fra ungdomskolens valgfag som med-instruktører i fysik-aktiviteter for mellomtrinnet. Her brukes ressursene på begge sider: Det som er opplæring for ungdomsskoleeleven, blir bedre og mer varierte aktiviteter for elever på mellomtrinnet. Ungdommer som har fått opplæring enten i valgfag eller gjennom idrettskretsens ungdomslederopplæring, bidrar også inn i både åpen hall-aktiviteter og i ferieaktiviteter. Det vanlige da er at denne innsatsen lønnes etter en egen ungdomstariff. I en

kommune hvor en betydelig andel barn og unge vokser opp i lavinntektsfamilier, er dette en viktig kilde til inntekt – som for en del ungdommer kan gjøre det mulig å delta i aktiviteter på lik linje med ungdom flest. Dessuten gir det en viktig erfaring med hva det innebærer å være ansatt og hvilke plikter og rettigheter som følger med. I tillegg går de inn i en positiv rolle i lokalsamfunnet hvor de bl.a. blir forbilder for yngre barn.

Denne bruken av et stort antall ungdomsledere i aktiviteter for barn og unge i Drammen, bør bli gjenstand for en egen og grundig evaluering. Lønnede ungdomsjobber i ferier og fritid er i dag et mye brukt kriminalitetsforebyggende tiltak i flere av landets storbyer. Begrunnelsen for denne bruken lønnete ungdomsaktivitetsledere gjennom Aktive Lokalsamfunn, har ikke vært forebygging av kriminalitet, men å skape aktivitet. I en evt. grundigere evaluering, bør det kunne sjekkes ut om arbeidet også har en positiv bi-effekt på en samfunnsutfordring som nok nå befinner seg høyere på «problemhimmelen» enn stillesitting og inaktivitet.

Et økonomisk spleiselag – hvor skolene reduserer sitt bidrag i spleisen

Aktive Lokalsamfunn har helt fra begynnelsen blitt finansiert gjennom et spleiselag hvor kommune, stat, idretten selv, lokale sponsorer og allmenntilgjengelige stiftelser har bidratt. For å finansiere enten en konkret aktivitet eller en stilling er det hentet inn midler «litt herfra og derfra» fra ulike finansieringskilder. Ofte dreier det seg om kortsiktig «lappeteppes- finansiering» som gjør at stillinger er usikre siden finansieringsgrunnlaget kan svikte neste år. I sin tur fører det til at slike stillinger vil være mindre attraktive for kvalifiserte søkere. Derfor har det vært en helt sentral målsetting å sørge for en sikrere økonomisk basis slik at en kan finansiere stillinger over et lengre tidsrom.

I 2015 kunne Konnerud IL og kommunedelens tre barneskoler og ene ungdomsskole presentere en ny modell for finansiering av arbeidet. Skolene sikret finansiering av en hel idrettspedagog-stilling i idrettslaget ved at hver skole dekket midler til en kvart stilling hver. Idrettspedagogen fikk i oppgave å lede fysaktivitetene på mellomtrinnet på barneskolene og kurse ungdomsskolelever i aktivitetsledelse i valgfaget «Av ungdom for Ungdom». En hel stilling var nok noe mer enn disse skolebaserte aktivitetene krevde – slik at det også var en et titalls timer pr. uke med lønnet innsats som kunne brukes inn i aktiviteter i fritiden.

Denne i utgangspunktet enkle spleiselagsmodellen for finansiering av idrettslagets aktivitet i skolen var i seg selv en innovasjon. Gjennom en relativt liten bevilgning pr. skole (ca. 125.000 kr. i 2016) kunne en skape aktiviteter i skoletiden og i fritiden – ledet av høykompetent personale. Noe av dette beløpet kunne inndeckes gjennom mindre bruk av pedagogiske medarbeidere i fysaktivitetene, noe fra mindre bruk av lærerkrefter i valgfagtimene – og noe ble tatt fra skolens «frihetsrom». Bidraget fra dette «frihetsrommet» dreide seg neppe om mer enn 50-60.000 kr. pr. skole – rundt 1 promille av en skoles totalbudsjett – som kunne finansiere arbeid utenfor skoletiden. For idrettslaget innebar det at det kunne rekruttere inn kompetent personale i en hel og i utgangspunktet trygg stilling.

Denne modellen ble deretter i en tilpasset form innført i andre kommunedeler med kun tre skoler. Også her bidro hver skole med midler til ¼ stilling – og så bidro Drammen idrettsråd inn med en fjerdedel av midlene å dekke opp for den ene skolen som manglet. De midlene som idrettsrådet supplerte med og som sikret en hel stilling som aktivitetsleder/idrettspedagog, var midler idrettsrådet fortrinnsvis hadde fått til Aktive Lokalsamfunn gjennom «grunnbevilgningen» fra Drammen kommune som fram til 2020 var på 2,5 millioner kroner.

«Konnerudmodellen» pekte også fremover inn i den nye Drammen kommune fra 1/1 2020. Hvis hver av den nye kommunens 32 grunnskoler kunne dekke en ¼ stilling, ville det utgjøre åtte stillinger. Da ville en kun trenge midler tilsvarende tre stillinger for å tilføre hver av de 11 kommunedelene⁴⁾ en aktivitetsleder/idrettspedagog som arbeidet ut fra det lokale fleridrettslaget opp mot skolene. Dette var midler Drammen idrettsråd relativt lett kunne bidra med via «grunnbevilgningen» fra Drammen kommune og via andre støtte- og tilskuddsordninger.

I tillegg til Konnerud ble modellen innført i «gamle bydeler» som Åssiden, Gulskogen – og i to av de «nye kommunedelene» Mjøndalen og Krokstadelva. I kommunedelene Øren/Bragerne, Strømsø og Åskollen fakturerte idrettslaget skoler og barnehager direkte for antall timer brukt etter en avtalt timepris. For Drammen Ballklubb innebar bl.a. dette tilstrekkelig med midler til å lønne en hel stilling som kun arbeidet inn i skole og

⁴⁾ Vi minner om at i Aktive Lokalsamfunn opereres det med 11 kommunedeler og ikke 10 som Drammens kommune gjør. Åssiden og Solbergelva behandles som to separate kommunedeler – med hvert sitt store fleridrettslag, hver sin ungdomsskole og barneskoler

barnehage. Midler til å lønne aktivitetsledere inn i fritiden, ble hentet inn både fra Drammen idrettsråd og andre tilskuddsgivere etter søknad⁵⁾.

Med unntak av på Åssiden fungerer ikke denne «Konnerudmodellen» lenger – heller ikke på Konnerud. Årsakene oppgis å være at skolene har mistet det økonomiske handlingsrommet de hadde for noen år siden. Lærernorm, nedgang i elevtallet og en økning i antallet elever med store oppfølgingsbehov oppgis som de viktigste årsakene. Å bruke ca. en promille av skolens budsjett for å finansiere idrettspedagogens/aktivitetsleders arbeid inn mot fritiden, oppgis å være umulig. Men flere skoler har også hatt store problemer med å finansiere idrettspedagogens innsats i selve skoletiden. Da har Drammen idrettsråd gått inn og erstattet bortfallet av skolefinansiering gjennom midler rådet fortrinnsvis har tatt fra kommunens «grunnbevilgning» på 2,5 millioner kroner og i 2024 gjennom en tilleggsbevilgning på 1 mill. kroner som ble gitt nettopp for å erstatte bortfall av skolefinansiering. Det betyr at det finnes skoler i Drammen som har kunnet velte kostnader som de burde dekke selv – bl.a. til Fysak på mellomtrinnet – over på et annet budsjett. Slik sett er trolig mer ryddig at idrettslaget fakturerer skoler/barnehager direkte for de timer som de faktisk bruker i skole/barnehage.

Fra 2009 fram til høsten 2024 var antallet timer i Fysak for mellomtrinnet lov/forskriftbestemt til 76 timer. Et slikt fast timetall har gjort det enkelt å avstemme hvor mange instruktørtimer pr. år skolen skal kjøpe fra idrettslaget. Fra høsten 2024 er forskrift til opplæringsloven under § 1-7 - *Fysisk aktivitet på 5. til 7. trinn endret til at «Elevar på 5. til 7. trinn skal ha jamleg fysisk aktivitet i tillegg til kroppsøvningsfaget.»*

Den nye forskriften åpner utvilsomt for at timetallet i fysak kan reduseres fra skoleåret 2025/26. Siden de utfordringer skolene møter vil kunne variere fra sted til sted og fra skole til skole, framstår det som rasjonelt i et problemløsningsperspektiv at skolene har stor frihet til å styre innsatsen. Mens fysisk inaktivitet ble definert som en særdeles viktig utfordring for Drammensskolene midt på 2010-tallet, har andre utfordringer som skolen utfra sin samfunnsrolle forventes å adressere, blitt tydeligere på problemhimmelen. Det er trangt om plassen i norsk skole, og fysisk aktivitet og Aktive Lokalsamfunn står ikke lenger så høyt på dagsordenen når skoleledere i Drammen møtes. Om dette vil føre til at Drammensskolene faktisk reduserer timetallet til fysikaktivitetene, gjenstår å se. For de enkelte idrettslagene vil en evt. reduksjon i fysaktimetallet gjøre det vanskeligere å finansiere en hel stilling som idrettspedagog/aktivitetsleder i idrettslaget – noe som har vært det viktigste virkemidlet i programmet.

Sett fra idrettslagene oppfattes det ikke som at skolene har meldt seg ut av partnerskapet med idrettslagene. Idrettslederne uttrykker forståelse for at skolenes økonomiske handlingsrom er redusert, men de opplever nok skolene som mindre interessert i Aktive Lokalsamfunn sammenlignet med tidligere. Hvis skolene bruker den friheten de har fått til å redusere fysikaktivitetene, vil dette ytterligere signalisere en nedkjøling av partnerskapet med idrettslagene.

5) I Solbergelva, på Fjell og i Svelvik var det uaktuelt å innføre en slik modell siden de selv valgte å «kjøre» fysikaktivitetene med sine egne fagfolk.

Et økonomisk spleiselag med kommunal bunnfinansiering, og med betydelig finansiering fra idretten selv og filantropien.

I følge en oversikt utarbeidet av Drammen idrettsråd ble Aktive Lokalsamfunn finansiert med 15,7 millioner kroner i 2024.

Drammen kommune 6,3 mill. kr		Idr-lagene (etter søknader) 5.7 mill. kr.
Statlige midler til sårbare BU via DRMK: 650.000 kr.		
Skolene: Kjøp tjenester fra idrettslag: 1.240.000		
Kompensasjon for redusert bidrag fra skolene: 1.000.000		
Aktiv senior: 300.000		
Grunnbevilgning: 2.700.000		
	Drammen Idrettsråd 3.7 mill. kr.	
	I	
	Inkl.midler NIF: 1.500.000	
	Lok. akt.midler: 1.100.000	
	DAMM-stft: 90.000	
	Spb.stft. DNB: 1.000.000	
		BUF-dir.: 1.425.000
		Spb. Øst: 1.000.000
		Gjensidigestf.: 710.000
		Spb. Stf. DNB: 2.570.000

Kilder til finansiering av Aktiv Lokalsamfunn i 2024.

6,3 millioner kroner til driften av programmet kom i 2024 via Drammen kommune. Av dette utgjorde «grunnbevilgningen» til programmet 3 millioner kroner inklusive 300.000 som ble øremerket til aktiv senior (og som er økt til 1 million kroner for 2025). Fordi bidragene fra flere av skolene ble betydelig redusert, ble det ekstrabevilget 1 mill. kroner for 2024. En del av dette beløpet gikk med stor sannsynlighet til å finansiere oppgaver som skolene ellers skulle ha dekket selv, men som de klarte å velte over på Aktive Lokalsamfunn. De 1,24 mill. kronene som skolene brukte til å kjøpe kapasitet og kompetanse fra idrettslagene til særlig fysaktimer og valgfagsundervisning, måtte de uansett har dekket opp hvis de hadde utført dette med egne medarbeidere. 650.000 kr. til aktiviteter for sårbare barn/unge var statlige midler som kommunen fordelte videre. Det betyr at Drammen kommunes bidrag i form av «friske midler» i 2024 trolig lå rundt tre millioner kroner. Dette er for øvrig ikke midler som går til idretten – definert som en medlemsbasert aktivitet. Det går til barn og unge universelt i kommunedelene til aktiviteter som ligger utenfor idretten, men som idretten kan ta et ansvar for – forutsatt at de får støtte utenfra.

Rundt 10 millioner kroner ble i 2024 hentet inn fra andre kilder – inkluderingsmidler fra NIF, Lokale aktivitetsmidler til inkluderingsarbeid, fra lokale sparebanker, fra BUF-dir., Gjensidigestiftelsen og ikke minst fra Sparebankstiftelsen DNB som alene i 2024 bidro med 3,6 millioner kroner til utstyr og aktiviteter innen rammen av Aktive Lokalsamfunn. Mye av dette har gått til å støtte etableringen av e-sport som breddeaktivitet i idrettslagene⁶⁾. Dette betyr at Sparebankstiftelsen DNB i 2024 bidro med minst like mye midler inn i dette som Drammen kommune gjør i form av «friske midler». Aktive Lokalsamfunn hadde ikke blitt slik det har blitt uten store bidrag fra først Gjensidigestiftelsen – og de senere årene Sparebankstiftelsen DNB.

Den norske filantropien har endret seg betydelig i den perioden Aktive Lokalsamfunn har vært drevet. Det nye er for det første at det dreier seg om svært store beløp. Sparebankstiftelsen DNB delte aleine ut nesten 2 milliarder kroner på landsbasis i 2023. Stadig flere lokale sparebanker har etablert allmenntilgittige stiftelser - og e-verk, familieselskaper og velstående enkeltpersoner (jf. Trond Mohn) står mange steder for store donasjoner.

⁶⁾ E-sporten skiller seg fra åpen hall, åpent klubbhus og ferieaktiviteter som er gratis lavterskelaktiviteter organisert utenfor medlemskapet i idrettslaget. E-sporten som jo faktisk er en regelstyrt konkurranseidrett, passer bedre innenfor en organisert medlemskapskontekst. Gjennom ekstern etableringsstøtte til maskiner/utstyr har det vært overkommelig for idrettslagene å etablere aktiviteten.

At stiftelsene er allmennyttige innebærer at de ikke skal ha noe tilbake. De skal ikke ha fortjeneste på innsatsen og de er ikke avhengig av politisk oppslutning. Derved er de også i stand til å understøtte innovasjon der hvor det er usikkert hva som kommer ut av den.

Sparebankstiftelsen DNB har gjennom flere år vist stor interesse for Aktive Lokalsamfunn i Drammen. Det skyldes bl.a. samarbeidet mellom idrettslagene og skolene om aktiviteter utenfor idrettslagets tradisjonelle medlemsrolle – og den innovasjon som har blitt utviklet i dette samspillet. En forutsetning for langvarig støtte fra stiftelsen er at Drammen kommune også bidrar «forholdsmessig» til å finansiere programmet og aktivitetene i det. Stiftelsen uttrykker at den er interessert i å bidra langsiktig videre under samme forutsetning.

Dette betyr at Drammen kommune befinner seg i en tvangssituasjon rent økonomisk. Kommunens grunnbevilgning holder oppe et større økonomisk byggerverk som risikerer å kollapse hvis kommunen ikke følger opp med «forholdsmessige» bevilgninger. Det gode må være at dette bidrar til aktive og gode lokalsamfunn, og gode liv for byens barn og unge.

Hvis en vurderer alle aktivitetene i programmet opp mot den innsatsen som Drammen kommune investerer i arbeidet, er følgende en rimelig hypotese: **Knapt noen kommune har fått igjen så mye oppvekstmiljø pr. krone som Drammen har fått gjennom sitt bidrag til Aktive Lokalsamfunn. Knapt noen kommune har opplevd så mye innovasjon gjennom samskapte aktiviteter mellom skoler og den organiserte idrett som Drammen.**

Aktive

LOKALSAMFUNN

Drammen idrettsråd

Organisasjonsledd i
NORGES
IDRETTSFORBUND

**DRAMMEN
KOMMUNE**

